

MEGJEGYZÉSEK A NEMZETI VIDÉKSTRATÉGIAI KONCEPCIÓ VITAANYAGÁHOZ

Fleischer Tamás

BEVEZETÉS

A Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió két eltérő terjedelmű Vitaanyagát adta közre megvitatásra 2011. április 8-án a Vidékfejlesztési Minisztérium. A hosszabbik anyag részletesebb kifejtést tartalmaz (Alapvetések¹), míg a rövid változat ennek a kivonata (Tézisek²)

Az alábbiakban két szempontból értékelem az áttekintett Vitaanyagot. Az első szempont szerint **az anyag koherenciáját** vizsgálom – tehát, hogy a leírt helyzetértékelés, alapelvek, célrendszer stb. rendre követhetően következnek-e egymásból, nincsenek-e belső ellentmondások a kifejtésen belül. Ez a megközelítés elsősorban a stratégiakészítés szakmai követelményeit kéri számon. A második, ettől némiképpen elkülöníthető szempont, hogy a megállapítások, elvek, célok stb. **tartalmával** vannak-e problémáim. Itt már esetleges szakterületi (gazdálkodási, területpolitikai, környezeti stb.) összefüggéseket érintő véleményeltérésekről, felfogásbeli különbségekről

¹ Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió – 2020 II. (agrár-, élelmiszer-, környezet- és vidékstratégiai alapvetések): A vidék felemelkedéséért és a fenntartható agrárjövőért. Vitaanyag. Vidékfejlesztési Minisztérium 81 p. 2011. április 8.

http://www.kormany.hu/download/1/13/30000/nvs_koncepcioi_alapvetesek_vitaanyag_20110408.pdf

² Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió – 2020 I. (agrár-, élelmiszer-, környezet- és vidékstratégiai tézisek): A vidék felemelkedéséért és a fenntartható agrárjövőért. Vitaanyag. Vidékfejlesztési Minisztérium 25 p. 2011. április 8.

http://www.kormany.hu/download/b/ff/20000/nvs_koncepcioi_tezisek_vitaanyag_20110408.pdf

ről is lehet szó, nyilván a vitának ez más szintje, mint az elsőnek említett szempont szerinti, formál-logikai értékelés esetében.

Talán érdemes előrebocsátani, hogy jelen opponencia szerzője elfogadja a Vitaanyag alapvető törekvését, **a vidék felemelkedését a fenntarthatósági követelmények betartásának és az életkörülmények javításának a keretei között megalapozni szándékozó jövőképet**, – következésképpen a tartalmi vonatkozású megjegyzések inkább finomító, részletező jellegűek lesznek.

A Vitaanyagból kiragadott idézetek hivatkozásaként (hacsak ettől eltérő utalás nem történik) a rövidebb anyag (Tézisek) oldalszámai és pontszámozása szerepel.

HELYZETISMERTETÉS, HELYZETÉRTÉKELÉS

A vonatkozó 2. fejezet (1-9. old.) három részre oszlik: a *kihívásokat*, a *problémákat* és az *értékeket* sorolja fel. A gondot éppen ez a felsorolás jelleg jelenti, különösen a 2.2 (problémák) és a 2.3 (értékek) esetében (Az *Alapvetésekben* ugyanezt ld. 4.2 és 4.4 alpontok). Az esetenként harminc tételt is meghaladó tagolatlan felsorolás ugyanis kizárólag arra alkalmas, hogy az olvasó érzékelje, vajon van-e vitája valamilyik állítás önmagában vett tartalmával. (Jelen esetben az opponensnek nem volt.)

A továbblépéshez azonban a helyzetértékelés keretében ezt **az alpanyagot strukturálni kellene, probléma gócot, és a problémákat előidéző főbb mechanizmusokat kellene megállapítani**. A megoldásnak ugyanis nem az egyes problémákra, hanem a problémákat kiváltó mögöttes okokra kellene reagálnia. (A valóságban ez a fajta elemzés korábbi stratégiákban, kutatásokban meg kellett történnjen, hiszen a jövőkép és a célrendszer a szakmai tapasztalatokra támaszkodva sokkal összefogottabb jelleget mutat, mint amit ebből a helyzetképből most ki lehetne hozni. A gondolatmenetnek azonban jelen koncepción belül is következetesnek és követhetőnek kellene lennie.)

A helyzetismertetésből tulajdonképpen **a számok**, a mai arányok bemutatása is hiányzik, bár a keresett számok egy része az 5. fejezet 5.8 alpontjában, mint az indikátor-rendszer kiinduló értékei megtalálhatóak, – legalább is jelen (többnyire 2010-es) statikus értéként, tehát a múltbeli dinamika érzékeltetése nélkül.

Ezen túlmenően a helyzetértékelés részét kellene képezze a **korábbi**, vagy jelenlegi **szakpolitikák, stratégiák, jövőre vonatkozó elképzelések értékelése** is, hiszen itt kellene szakmai alapon bemutatni, hogy a különböző stratégiák hová vezettek, elveik mennyiben lehetnek ma is a megoldás részei, vagy mennyiben éppen a jelenlegi problémák előidézői. Ebben az elemzésben lehetne világossá tenni, hogy egy-egy korábbi, megvalósulatlan elképzelés nem szükségképpen érvényes és megvalósítandó feladat ma már, de az azzal kapcsolatos érdekek, elképzelések, esetleg tévhitek mindenképpen a jelenlegi helyzet részét alkotják.

JÖVŐKÉP, ALAPELVEK, STRATÉGIAI CÉLKITŰZÉSEK

A 3. fejezet a fentebb már említett módon összefogott jövőképet ad, elsősorban a mezőgazdaságra és a mezőgazdasághoz kapcsolódó foglalkoztatásra vonatkozóan,

A 4. fejezet 4.1 alpontja tartalmazza az öt alapelvet: (a) *erős ökoszociális állam*, (b) *közösséget szem előtt tartó és méltányos elosztás*, (c) *a területiség elvén nyugvó, integrált szakpolitikák*, (d) *a helyi együttműködésre építkező gazdaság*, illetve (e) *a helyi együttműködésre építkező társadalom*. (A hangsúlyokban fentebb szándékolttan a tartalmi elemeket emeltük ki, például az alcímként egyébként megjelenő „rendszer-szemlélet” vagy „közösségi részvétel” helyett. Lehet azonban azt az elvet is követni, hogy *ne* ennyire célokat leíró tartalom jellemezze az alapelveket, hanem ugyanezeknek az alpontoknak az élén állhatnának olyan, ’semleges’ szakszemponatok is, mint (a) *a fenntarthatóság elve*, (b) *a közösségépítés elve*, (c) *a rendszerszemlélet*, (d) *a hálózati jelleg*, (e) *a közösségi részvétel*). – Könnyebb lenne az alapelvek teljességéről vagy hiányosságáról állást foglalni, ha a felsorolást szembesíteni lehetne a helyzetelemzés hasonlóan tömör tanulságaival.

Inkább tartalmat érintő észrevétel, hogy a 4.1.4 (helyi gazdaság) alpont zárómondatai mindenképpen elgondolkodtatóak: „*A mezőgazdaság első számú és legfontosabb piaca a helyi és a hazai piac. Ezzel lakosságunk élelmiszerellátása nagyobb részben biztosítható. A fennmaradó hazai ellátási hányad és az export árualap megtermelése a nagyobb vállalkozásokra marad.*” (4.1.4. 12. old. Kiemelés F.T.) Az utolsónak idézett mondat ugyanis **szinte az egyetlen említés a dokumentumban nagyobb vállalkozások jövőjéről – miközben** ezek a nagyobb vállalkozások a 2. táblázat (23. old.) szerint jelenleg a földterület 47,2 %-át foglalják el, és **2020-ra is 40 % lesz a területi részesedésük**, nyilván ezt jelentősen meghaladó termelési részaránnyal.

Az alapelvekhez képest még inkább zavaró a semmire vissza nem vezethető hirtelen felbukkanás és a sorrend esetlegessége a 4.2 pont **nyolc átfogó célja** esetében. Az ellátásbiztonság és a védelem a közös cél az *élelmiszer*, a *környezet és a víz*, az *energia*, a *munkahely* esetében, (nem maradt ki a lakás?); kiegyensúlyozott növekedés kell jellemezze a *népesség*, a *piac*, az *életminőség* alakulását, míg a területi egyensúlyra a *város és vidéke kapcsolata* hívja fel a figyelmet. Nem vitatjuk az adott célok fontosságát, az a problémánk, hogy nem található az anyagban olyan átvezetés, ami meggyőzően bemutatná, hogy a helyzetértékelésben megfogalmazott problémákra éppen a célok adott összetétele és kiválasztása a legjobb adható válasz.

STRATÉGIAI TERÜLETEK

A Vitaanyag nyolc átfogó célkitűzését hét stratégiai területen kívánja érvényesíteni. Azt, hogy e **hét meg a nyolc** kapcsolatát valamennyire be kellene mutatni, az anyag összeállítói is érezték, és az 1. ábra (24. old.) erre vállalkozik. Az ábrából az kiderül, hogy vannak kapcsolatok, és hogy minden tétel kapcsolódik valamihez; ettől azonban még nem lett világosabb, hogy milyen megfontolásból jutottak el az anyag összeállítói **éppen ehhez a nyolc átfogó célkitűzéshez és éppen ehhez a hét stratégiai területhez**.

A stratégiai területek a további tárgyalás alpontjai, a kifejtés építő elemei, – ezért konzisztenciájuk és a problémákat lefedő voltak mindenképpen erősebb igazolást igényelne. Ezzel szemben nem tűnik teljesen egyértelműnek az (1) és (2) terület elhatárolása [(1) *Természeti értékek védelme, fenntartható természeti erőforrás- és tájgazdálkodás*; ill. (2) *Vidéki környezetminőség*], hiszen többféle kettéosztás is felmerülhet (természeti / művi környezet; erőforrás / kibocsátás stb. A Vitairat mintha (1) alatt a védendő környezeti elemeket, míg (2) '*Vidéki környezetminőség*' címszó alatt a különböző ágazatok, az emberi tevékenység által okozott környezeti problémákat gyűjtené egybe, – célszerű lenne az elvet átgondolni és a címeket hozzá igazítani.

Ugyancsak nem világos az elhatárolás (1) és (3) '*Föld- és birtokpolitika*' stratégiai területek között: (1) alatt ugyanis a természeti erőforrások között egyetlen mondatban, kifejtés nélkül megjelenik a mezőgazdasági termelés alapját képező termőföld védelme (12. old.) – de nincs utalás arra, hogy a kifejtés itt azért marad el, mert erre külön (3) pont készült.

A 4.3 alpont (3), (4), (5), (6), (7) stratégiai területei megint beleesnek a **tagolatlan és túl részletező felsorolás** csapdájába: a terület megnevezése és a felsorolt feladatok közül **mintha kimaradt volna egy szint**, ami az egyes stratégiai területeket megjegyezhető számú, és a benne foglaltak lefedését áttekinthetően bemutató programra (feladatcsokorra) bontaná. Ez valószínűleg szerkesztési probléma, hiszen ugyanezen hét stratégiai terület mindegyikét a 4.4. pont (*Nemzeti stratégiai programok*) a 2. ábra keretében éppen a hiányolt mértékű (5-12 közötti) programra bontja. Pontosán e programok kialakítását (és annak igazolását, hogy az adott terület problémakörét jól lefedik) lett volna célszerű a 4.3 (*Stratégiai területek és teendők*) pontban bemutatni, mellőzve azoknak a részletes feladatoknak a felsorolását, amelyek nyilván éppen a programokon belül kell, hogy majd megjelenjenek.

Tartalmi felvetésként megjegyzendő, hogy a 4.3.(7) *Vidéki szellemi és fizikai infrastruktúra* területen (19. old.) a hosszú felsorolásból kimaradt a kistérségi együttműködés építésében nagyon fontos **belső közlekedési kapcsolatrendszer javításának** megemlítése, továbbá a **közigazgatási kapcsolatok** hasonló átszervezésére történő utalás. (Nem a feladatok felsorolásának itteni további bővítését szorgalmazzuk, a feladatoknak to-

vábbra is a programokon belül van a helyük, de a jelzett tevékenységeknek is közójük kellene kerülni.)

A MEGVALÓSÍTÁS ALAPFELTÉTELEI

Az 5. fejezet (*Alapvetések* esetében a 9. fejezet) kapcsán inkább néhány tartalmi megjegyzést teszünk.

5.1 pont első bajusz: a jelzett erőforrásai, a 'barna állomány', a 'kék állomány', a 'szürke állomány' mellől feltűnően hiányzik az egyébként kézenfekvően '**zöld állomány**'nak nevezhető *környezet* említése,

Mind az 5.2, mind az 5.3 pontnak **a múltra és a jelenre egyaránt** kelle-ne vonatkoznia. Ennek megfelelően az 5.2 pontban a „*aki közös kasszákat és vagyont kezelt, annak a kulcsok átadásakor el kell számolnia a közösség rá bízott értékeivel*” hitelesebben hangozna ekképpen: „*aki közös kasszákat és vagyont kezelt vagy kezel, annak el kell számolnia a közösség rá bízott értékeivel*”. Hasonlóképpen hitelességet erősítő betoldás javasolható az 5.3 pont első bajuszánál: „*mindenki számára érthető és hozzáférhető formában nyilvánosságra hozzuk a támogatások eddigi és **jelenlegi** kedvezményezettjeit*”

Az 5.5 pont második bajuszában viszont éppen egy jelzős rész elhagyása javasolható: „*A kárpát-medencei gazdasági tér kialakítása érdekében tárgyalásokat folytatunk a szomszédos országokkal ~~a nemzetstratégiai jelentőségű~~ gazdasági együttműködés erősítésének lehetőségeiről,...*”. Ha (helyesen) **kárpát-medencei** gazdasági tér és gazdasági együttműködés kialakításáról van szó, akkor harminc milliót meghaladó népesség lakóhelyéről beszélünk, ezzel kapcsolatban félreértésre adhat okot *nemzetstratégiát* emlegetni, – nem vitatva egyébként a nemzetstratégia fontosságát és szerepét a vidékstratégiai koncepció célrendszerében.

Végül az 5.8.3 alpontban szereplő 2. táblázatnak még egyszer vissza kell térni a korábban már idézett első sorára: eszerint *az egyéni, családi gazdaságok részesedése a földhasználatban 2010-ben 52,8 %, míg a 2020-ra tervezett célérték 60 %*. A jelenlegi érték közel 14 %-os növelése fontos, és jelentős célkitűzés – ugyanakkor a Vitaanyag szöveges részének arányaiból, az erre vonatkozó érvelés súlyából ennél sokkal nagyobb, **forradalmi elmozdulásra következtetnénk, egy ma szinte hiányzó gazdálkodási mód dominánssá tételére**. Úgy tűnik, mintha a verbális kommunikáció és az indikátorként megjelölt józan számszerű célkitűzés nem lenne egymással teljes összhangban. Talán a helyzetértékelésben nagyobb súlyt kellene kapnia a ma is közel 53 %-ot képviselő családi

gazdálkodás problémáinak; – a jövőképpen pedig a távlatban is a földterület 40 %-át birtokoló nagyobb vállalkozások szerepének.

ÖSSZEFOGLALÁS

A Vitairat az opponens számára örömmel látott irányokat és célokat fogalmaz meg, amelyekkel alapvetően egyetért. Tartalmi vonatkozásban ezért néhány apróbb megfogalmazási kérdésen túlmenően nem tettünk megjegyzéseket. Az egyetlen kivételt a családi gazdaságok fejlesztésére vonatkozó szöveg lendülete és a statisztika által ugyanebben bemutatott feladat mértéke közötti feszültség jelentette. (Az *ellentmondás* talán túl erős kifejezés lenne, mértékről van szó, nem iránybeli eltérésről)

Ugyanakkor a Vitairat koherenciáját jelentősen növelné, ha a helyzetismertetésre vonatkozó megállapításokat egy összefogott, strukturált értékelés követné, feltárva a jelenlegi helyzetet alakító fő mechanizmusokat (beleértve a javítási szándékú beavatkozások és tervek értékelését is). Ennek nyomán az Alapelvek, a Stratégiai célkitűzések és a Stratégiai területek tartalma és egymásra épülése tisztulhatna, továbbá az utóbbinak a programokra tagolása is következetesebbé válna és megelőzné a programokon belül kifejthető feladatok felsorolását.

HIVATKOZÁSOK

Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió – 2020 I. (agrár-, élelmiszer-, környezet- és vidékstratégiai tézisek): A vidék felemelkedéséért és a fenntartható agrárjövőért. Vitaanyag. Vidékfejlesztési Minisztérium 25 p. 2011. április 8.

http://www.kormany.hu/download/b/ff/20000/nvs_koncepcioi_tezisek_vitaanyag_20110408.pdf

Nemzeti Vidékstratégiai Konceptió – 2020 II. (agrár-, élelmiszer-, környezet- és vidékstratégiai alapvetések): A vidék felemelkedéséért és a fenntartható agrárjövőért. Vitaanyag. Vidékfejlesztési Minisztérium 81 p. 2011. április 8.

http://www.kormany.hu/download/1/13/30000/nvs_koncepcioi_alapvetesek_vitaanyag_20110408.pdf

2011. május 17.